

*В. В. Трохимчук,
асистент кафедри політичної економії, Криворізький економічний інститут ДВНЗ "Київський
національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"*

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ В СИСТЕМІ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Проведений аналіз соціально-економічної ефективності функціонування економічної системи в Україні. З'ясовано, що основною проблемою вітчизняної економіки є недорозвиненість її інституціональної структури. Досліджено роль у цих процесах інституціонального середовища економічної влади, що склалися в Україні.

The social-economic efficiency analysis of Ukraine's economic system functioning has been conducted. It is stated that the major problem of domestic economy is its institutional structure underdevelopment. The institutional environment role of economic power formed in Ukraine is investigated.

Ключові слова: інститут економічної влади, чиновницька бюрократія, корупція, рентоорієнтована поведінка, трансформаційна економіка.

Key words: economic power institute, bureaucracy, corruption, rent-oriented model, transformational economy.

ВСТУП

Основою будь-якого організованого суспільства є певна система інститутів, яка відображає потенційні можливості до розвитку, вдосконалення та підтримки стабільності у такому суспільстві. Економічна система як органічна частина суспільного організму функціонує на основі власної упорядкованої інституційної бази. З розвитком в Україні ринкових відносин все більш нагальним стає питання теоретичного обґрунтування процесів та змін, що відбуваються в економіці. Успішний розвиток економіки в цілому, в першу чергу, залежить від ступеня розвитку економічних інститутів, які закладають інституційні основи трансформаційної економіки та надають відносинам відповідне інституційне оформлення.

У рамках цього інституціонального фундаменту найбільший інтерес викликає інститут економічної влади, оскільки він є феноменом економічного життя суспільства, тісно пов'язаний із відносинами власності з приводу володіння і розпорядження економічними ресурсами, а отже, з можливістю приймати господарські рішення економічними суб'єктами. Від того, які рішення будуть прийматися щодо господарської поведінки в рамках національної економіки, залежить економічна і соціальна ефективність суспільства.

У вітчизняній економічній науці останнім часом широко представлені дослідження інституціональних змін як найважливішого аспекту сучасних соціально-економічних трансформацій. Значний внесок у розробку теорії інституціональних змін трансформаційної економіки зробили такі українські науковці, як Геєць В., Прутська О., Беляєв О., Голіков В., Чаусовський А., Яременко О. Ціла низка питань, пов'язаних з аналізом проблем інституціонального розвитку, знайшла відображення в наукових публікаціях таких російських авторів, як Шаститко А., Олейник А., Попов В., Капелюшников Р. На сьогоднішній день фундаментальним дослідженням інституту економічної влади та його впливу на функціонування економічної системи на мікро- та макrorівнях в рамках інституціональних трансформацій приділяють увагу Дементьев В., Задорожній Г., Якубенко В., Карачина Н.

Влада є невід'ємною складовою економічного життя, фактором, який впливає на ефективність соціально-економічної системи. Організація економічної влади в суспільстві суттєво впливає на можливості економічного розвитку. Це означає, що система економічної влади, що

склалася в суспільстві, може виступати або як "економічне благо", або як "економічне зло". На макrorівні необхідність організації системи влади визначається виконанням владою певних соціально важливих функцій в економічній системі. "Суспільна необхідність інститутів влади пов'язана з тим, якою мірою вони виконують функції підкорення індивідуальної поведінки економічних агентів, які мотивовані максимізацією власної вигоди, отриманням соціально-значимих результатів. Це, в свою чергу, визначається тим, в якій мірі інститути влади здатні обмежити неефективну економічну поведінку і захистити економічного агента, що здійснює соціально-продуктивну діяльність... Система економічної влади, що склалася, може бути джерелом результативності і порядку в економічній системі або стати причиною неефективності і хаосу. Звідси виникає проблема ефективності системи економічної влади" [2, с. 215]. Отже, аналіз виконання інститутом економічної влади своїх функцій визначника системи правил і норм господарювання в Україні потребує додаткової уваги.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Однією з головних причин низької економічної і соціальної ефективності української економіки є суттєва недорозвиненість її інституціональної структури. Ефективне функціонування національної економіки можливе лише за умови, коли економічні відносини в їх взаємозв'язку із соціально-економічними та організаційно-політичними процесами реалізуються і відтворюються в певному інституціональному середовищі за сталими правилами. Постійно змінювані правила чи їх невизначеність негативно впливають на ефективність економічної системи. Для узгодження множини зовнішніх чинників, які впливають на успіх і на саму можливість прийняття того чи іншого рішення в рамках економічного та соціального порядків виробляються схеми чи алгоритми поведінки, які є в даних умовах найефективнішими. Отже, можна зробити висновок про те, що в економіці України превалюють такі алгоритми поведінки, які не забезпечують ефективного функціонування всієї економічної системи, а забезпечують лише індивідуальну вигоду тих суб'єктів національної економіки, рішення яких є ключовими в системі прийняття господарських рішень.

Одним з факторів, які породили таку проблему є, незбалансованість інституціональної системи економічної влади, яка склалася в Україні. Під незбалансованістю бу-

демо розуміти асиметрію відносин влади (нерівноважний розподіл влади, нестача або надлишок влади) через надмірну бюрократизацію господарських відносин, корумпованість дозвільної системи прийняття рішень та рентоорієнтовану поведінку економічних суб'єктів.

Таким чином, метою даної статті є дослідження специфіки формування інституціональних умов функціонального середовища економічної влади в рамках господарських трансформацій, що відбуваються в економіці України; визначення основних причин неефективності системи влади, що склалася в Україні через вивчення поведінкових особливостей суб'єктів економічних відносин.

Бачення суспільства як специфічної системи, що характеризується своїми національними характеристиками, історією, ідеологією, мораллю, правовими нормами, організаційними структурами, системою економічних інтересів держави, бізнесу і громадян та певними векторами їхньої поведінки в реалізації цих інтересів викликає необхідність застосування в аналізі соціально-економічних процесів принципів інституціоналізму. Саме інституціональна методологія, яка базується на міждисциплінарному синтезі, є фундаментальним напрямом досліджень, спрямованих на обґрунтування ключових елементів економічної системи у контексті їх впливу на суспільний розвиток і дає можливість широкоаспектного вивчення господарських зв'язків.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інституційна структура влади є чинником, який впливає на розподіл влади між сторонами владних відносин, які регулюються даним інститутом. Інститут економічної влади впливає на співвідношення вигід і витрат альтернативних варіантів поведінки суб'єктів в економічній системі, визначає її ефективність. Тому результатом формування певної інституціональної структури є не лише величина трансакційних витрат, пов'язаних з витратами на отримання інформації, а й порівняльна норма віддачі ресурсу у вигляді величини доходу за різних варіантів економічного вибору. Останній показник є чинником, який впливає на ефективність економічної поведінки в нерозривному зв'язку з системою культурних цінностей, норм і правил поведінки індивідів у суспільстві.

У даній статті ми розглядаємо економічну систему на макрорівні. Найбільш вагомим економічним агентом тут виступає держава як найвпливовіший учасник господарського життя суспільства. Ця участь проявляється, перш за все, у виробничій сфері і реалізується в рамках бюрократичної системи влади. Під інститутом чиновницької бюрократії будемо розуміти систему відносин фактичної влади, яка проявляється через сукупність формальних і неформальних зв'язків між представниками держави і суспільством. Специфіка її в тому, що поряд з класичною схемою поляризації суспільства "підприємець — найманий робітник" додатково сформувався ще один клас — чиновницька бюрократія, яка відіграє ключову роль у сучасному українському суспільстві. Вона виступає замкнутою спільнотою в структурі державного управління, що реалізує функції влади від імені держави, при цьому ототожнює себе і свої інтереси з державою та її потребами.

Коріння бюрократії міститься в глибині століть, бюрократизація притаманна державному управлінню будь-якої країни. Відбувається цей процес з різним ступенем інтенсивності, але неодмінно призводить до того, що чиновницька бюрократія вбудовується в систему влади і господарський механізм всіх країн. Чиновництво займало в Україні лідируючі позиції і в радянський період. Після проголошення незалежності України воно трансформувалося з куратора народно-господарських комплексів у державних чиновників, головним призначенням яких стало сприяння розвитку підприємництва на основі приватної власності. Фактично бюрократія відіграє роль посередника між підприємцями, найманими робітниками і зайнятими в бюджетному секторі.

Чиновницька бюрократія, монополізуючи владні господарські можливості держави, ставить економіку на службу власним інтересам, змушуючи приватних власників нести додаткові витрати, за допомогою економічних та адміністративних методів подавляючи супротив підприємців і проявляючи байдужість до дійсних потреб населення і національних інтересів країни. "Виникають відносини ква-

звласності на деякі умови господарювання, коли реальні функції, притаманні державі, привласнюються тимчасово в своїх інтересах певними людьми. Тіньова ціна доступу до цих ресурсів для зацікавлених осіб буде меншою порівняно з доходом від їх використання. Тому вони погоджуються на відповідні витрати, практично поступаючись частиною свого додаткового доходу на користь того, хто контролює цей доступ до ресурсів" [1, с. 7]. Таким чином, чиновники, головною функцією яких є прийняття суспільно значимих рішень, в супротив цьому приймають приватні рішення, які дають можливість отримати вигоду за рахунок зусиль інших суб'єктів.

У системі дозвільних відносин між чиновницькою бюрократією та іншими економічними суб'єктами в Україні переважають неформальні правила господарської взаємодії, тобто домовленості і норми поведінки, які не доводяться до широкого кола економічних агентів. "Неформальні інститути ділової поведінки максимально персоналізовані, позбавлені жорсткого автоматизму, формулюються у загальних термінах і не забезпечені надійними санкціями проти можливих порушень...І якщо господарські агенти хочуть отримати доступ до ресурсів і доходів без знання неформальних правил, то з ними відмовляться співпрацювати і приймуть по відношенню до них дискримінаційне рішення. Причому причина відмови або дискримінації буде формальною, бюрократичною" [7, с. 42]. Застосування неформальних норм економічної поведінки представлено неявними контрактами, які формально не фіксуються господарюючими суб'єктами і не обговорюються. У разі виконання контракту трансакційні витрати мінімальні, в інших випадках максимальні.

Чиновницька бюрократія в українському суспільстві виконує розподільчі і контролюючі функції. Національний дохід розподіляється і використовується перш за все в інтересах верств суспільства. Звідси і така вражаюча поляризація суспільства: чиновники і наближені до них власники (ті, що мають різноманітні пільги по веденню бізнесу в обмін на частину прибутку), з одного боку, і населення та незалежне підприємництво (як правило, невелике або середнє) — з іншого. Матеріальною основою існування чиновницької бюрократії і збереження її пануючого положення в суспільстві є перерозподіл національного доходу на свою користь шляхом концентрації коштів населення. Таким чином, населення утримує багаточисельних чиновників, які розподіляють та перерозподіляють державні кошти у власних інтересах.

При цьому статусні особливості дозволяють бюрократії поряд з суспільними благами нав'язувати населенню й блага іншого роду, які ми назовемо "бюрократичними благами". Тому бюрократичне благо можна визначити наступним чином: це послуга, необхідність споживання якої нав'язана економічному суб'єктові. Властивості бюрократичних благ відрізняються від характеристик суспільних благ (табл. 1).

Виробництво кінцевих бюрократичних благ має позитивний економічний ефект тільки для окремих членів спільноти. В національному масштабі воно здійснює значний негативний опосередкований вплив на господарську поведінку економічних суб'єктів. Перш за все, мова йде про негативні ефекти розміщення ресурсів, переважно трудових, оскільки певна кількість робочого часу втрачається через відволікання підприємців із сфери господарської діяльності в сферу споживання бюрократичних послуг. Це, в свою чергу, призводить до скорочення випуску продукції і негативно відображається на прибутках підприємців. Таким чином, бюрократизація державного регулювання порушує умови раціональної організації виробництва, що веде до зниження продуктивності праці.

Наступним чинником нерівномірного розподілу влади в українському суспільстві є корупція, яку будемо трактувати як відносини між економічними суб'єктами, проявом яких є така поведінка індивідів, метою якої є максимізація доходу за рахунок використання і перерозподілу ресурсів, які не належать цим індивідам, але є доступними для них. Корумпований суб'єкт (бюрократ), економічна влада якого базується на монопольному доступі до суспільних ресурсів, втягує у корумповану угоду інших владних суб'єктів національної економіки, таких як держава (або суспільство) і приватні підприємства. В результаті між

Таблиця 1. Порівняльна характеристика суспільних і бюрократичних благ

Властивості	
Суспільні блага	Бюрократичні блага
Володіють споживчою вартістю	Не володіють споживчою вартістю, тому менша їх кількість краща за більшу
Призначення – задовольнити потреби населення, які не можуть бути задоволені індивідуально	Призначення – задоволення індивідуальних потреб вузької групи чиновників
Обмін характеризується горизонтальним відношенням «продавець – споживач» і базується на принципах добровільності	Обмін характеризується вертикальним ланцюгом «чиновник – громадянин», тому він є асиметричним
Характеризуються невинятковістю споживання, тобто жодна людина не виключається зі споживання	Характеризуються неухильністю від споживання, тобто громадяни не мають можливості відмовитись від споживання
Надаються всім одразу й одночасно	Надаються не одразу і не одночасно, а лише у міру виникнення ситуації, що підлягає державній регламентації, і в порядку черги
Попит на такі блага неможливо виміряти	Попит на такі блага може бути вимірний
Володіють неконкурентністю, тобто відсутнє суперництво у споживанні	Такі блага юридично є неконкурентними у споживанні, а фактично конкурентними, оскільки це результат роботи чиновників по регламентації порядку та умов дозвільної системи
Їх виробництво може спричиняти як позитивні, так і негативні зовнішні ефекти, які виміряти дуже важко з причини викривлення або відсутності інформації від споживачів	Їх виробництво спричиняє тільки негативні зовнішні ефекти, які виміряти важко через викривлення або приховування інформації чиновниками

цими суб'єктами виникають корумповані взаємозв'язки (табл. 2), які й призводять до деформації системи економічної влади.

Ініціатором корупційної угоди може бути будь-хто з визначених суб'єктів влади. В той же час ці суб'єкти можуть перетворюватись і на об'єкти владної взаємодії. Носій корумпованої влади для впливу на об'єкт влади використовує сукупність формальних, а частіше неформальних норм поведінки. В рамках корупційної угоди відбувається заміщення формальних правил на неформальні, що виводить систему владної взаємодії за межі регламентованих відносин. Це ще раз доводить, що в основі незбалансованої системи економічної влади в Україні лежить механізм деформалізації правил і норм господарської поведінки.

Зрощення суб'єктів влади з державним апаратом складає головну особливість корупції на відміну від інших проявів економічної влади. Звідси, в свою чергу, похідна особливість структури корупційних відносин, які мають пірамідальний характер. Піраміда корупції відтворює низькосхідну вертикаль, по якій передається естафета економічної влади. В цій ситуації дійсні суб'єкти влади розташовуються на вершині піраміди, а кожний з тих, хто стоїть нижче, є одночасно як носієм влади, який сприяє максимізації індивідуальних переваг суб'єктів, що знаходяться вище на ієрархічній драбині, так і суб'єктом влади, який максимізує вже власні переваги, здійснюючи нав'язану владу по відношенню до тих суб'єктів, що стоять нижче. Саме це зумовлює неминучість зниження рівня суспільної раціональності: кожний із суб'єктів і носіїв влади вважає необхідною раціоналізацію норм, у відповідності з якими їх економічна поведінка стає об'єктом влади, але зацікавлений у збереженні норм, які дозволяють здійснювати економічну владу по відношенню до суб'єктів, що стоять нижче на ієрархічній драбині [5, с. 15].

Першопричиною виникнення корупції, на наш погляд, є конфлікт особистого і суспільного інтересів. З одного боку, чиновник, посадова особа є частиною державного апарату управління, що покликаний реалізовувати суспільні інтереси. З іншого боку, людина, що займає будь-яку посаду, є членом економічної спільноти, економічним агентом, із своїми потребами і прагненням до максимізації доходу, тобто йому невід'ємно притаманний особистий інтерес. У випадку, коли чиновник обирає таку форму поведінки, як корупція, його особистий інтерес поглинає суспільний. Він може обрати модель корумпованої поведінки, коли його додатковий вигоду від неї будуть, наприклад, перевищувати заробітну плату. Однак, окрім максимізації доходу, йому необхідно враховувати й ризик, пов'язаний з такою моделлю поведінки. Цей ризик існує в тих витра-

тах, які чиновник понесе у випадку виявлення факту його протиправних дій. Цей ризик є трансакційними витратами корупції. Таким чином, слід відмітити, що корупція присутня в економічній системі завжди, що зумовлено природою корупційних відносин. Вони, в свою чергу, зумовлені протиріччями між суспільними та особистими інтересами, які наявні у будь-якому суспільстві.

Наступним фактором дисбалансу в системі економічної влади в Україні ми виділяємо рентоорієнтовану поведінку господарюючих суб'єктів. Як і у випадку з чиновницькою бюрократією та корупцією, вона є результатом переважання неформальних інститутів у економічній взаємодії владних суб'єктів. Приймаючи до уваги те, що рентоорієнтована поведінка у сучасній трансформаційній економіці характерна не тільки для представників державної влади, але й для підприємств, і для підприємців, і для інших економічних суб'єктів, визначимо рентоорієнтовану поведінку як діяльність з розміщення ресурсів заради отримання додаткового доходу, яке генерує непродуктивні дії та зумовлює втрати для суспільства.

На величину ренти, яку можна отримати, впливає сукупність об'єктивних факторів. Вони характеризують обсяги ресурсів і ступінь контролю над ними. Для дослідження цих факторів використаємо теорію капіталу К. Маркса. Згідно неї рента виступає у трьох формах: абсолютної ренти, диференціальної ренти I і диференціальної ренти II. Абсолютну ренту економічний суб'єкт отримує просто за те, що він є власником обмеженого ресурсу. Але цей ресурс не володіє жодними якостями, які породжують додатковий дохід. В ринковій економіці з чітко специфікованими правами власності володар будь-якого ресурсу отримує дохід за його використання. Будь-який ресурс є капіталом, якщо він здатний генерувати дохід, що є формою існування абсолютної ренти. Але "будь-який малодоступний, обмежений ресурс, крім того, часто здатний генерувати монопольну і диференціальну ренту у формі надприбутку, під яким розуміють не просто перевищення доходу над "суспільно нормальним", але й надлишок над максимально можливим доходом від будь-якого з альтернативних варіантів використання ресурсу" [6, с. 92]. Тобто диференційна рента вилучається додатково до абсолютної ренти при контролі над ресурсами, за допомогою яких завдяки унікальним властивостям і наявності влади створюються додаткові доходи. Якщо економічні агенти вилучають додатковий дохід завдяки ресурсам, які первісно дають можливість приймати господарсько-значимі рішення індивідуально, то можна говорити про диференційну ренту I. Дохідність ресурсу зростає, якщо інвестувати у нього з метою збільшення ефективності. В цій ситуації можна говорити про існування диференціальної ренти II. Загальний обсяг ренти, яку можна вилучити, дорівнює сумі абсолютної і двох видів диференціальної ренти. Але не весь додатковий дохід дійсно вилучається з економічної системи. Частина його рентоодержувачі можуть залишати для підтримки і збільшення поточного рівня ефективності ресурсу і зміцнення своєї влади. Отже, на обсяги вилучення впливають не тільки об'єктивні характеристики ресурсу, але й суб'єктивні уподобання ренто утримувачів.

За умов, коли інституційна система не забезпечує економічним агентам рівних можливостей у захисті прав власності та однакової міцності позицій у відстоюванні своїх інтересів, частина трансакційних витрат набуває певної специфіки. Специфіка ця полягає в порушенні еквівалентності обміну між учасниками рентних відносин. "Нееквівалентний обмін — це обмін з асиметрією вигод для його учасників. Витрати і втрати, які виникають у процесі тако-

го обміну, можна розглядати як трансакційні за своєю природою і значенням. Для слабшої сторони — це різниця між тією вигодою, яку вона могла б отримати, будучи рівноправною, і тією, яку вона отримує, перебуваючи під силовим тиском чи впливом інших обставин, змовлених нерівноправним становищем. Для сильнішої — це витрати на досягнення і утримання владних позицій. Ця сторона зазвичай прагне з надлишком компенсувати вказані витрати витратами від нееквівалентного обміну" [4, с. 97].

У результаті одержувачі ренти становляться домінуючими агентами, які здійснюють вплив на інших агентів економічної системи, підкорюючи їхню поведінку власним цілям. Таким чином, рентна форма доходів може бути домінуючою формою доходів для даної політико-економічної системи в цілому, основною спрямованістю її функціонування. Формується рентна економіка, де "захват" ренти з периферії економічних відносин переходить в центр економічної системи, визначає основні цілі її руху і результати. Наслідком такої ситуації є порушення нормального кругообігу і рівноваги ресурсів на ринку економічних ресурсів, що проявляється в їх постійному дефіциті. Нестача ресурсів у даному економічному середовищі є результатом неефективного розподілу, є відображенням деформацій в розподілі витрат отримання доходу. Цим визначається внутрішня обмеженість, суперечність і нестійкість рентної економіки [3].

ВИСНОВКИ

Таким чином, ще раз наголошуємо на тому, що під впливом таких процесів, як бюрократизація, корупція та рентоорієнтація, в Україні склалася неефективна, деформована та асиметрична система влади. Її передумови виникли не з переходом України до незалежності, а містяться глибоко у корінні попередньої соціально-економічної системи. За двадцять років незалежності ці негативні процеси розвинулися, набули нових форм, нових рис. Все це позначилося на суттєвому зниженні економічної і соціальної ефективності економічної системи України.

Багатьма іноземними, російськими та українськими вченими визнається той факт, що економічна влада є основоположним принципом господарського життя і необхідною умовою реалізації економічних інтересів, оскільки поведінка економічних агентів значною мірою формується під впливом системи влади, у рамках якої вони діють. Постійний конфлікт інтересів в економічній сфері України призводить до пошуку шляхів перерозподілу економічної влади. В умовах невизначеності прав власності, інституціональної неупорядкованості, правової нестабільності економічна влада перерозподіляється на користь тих учасників економічного процесу, які мають доступ до різного роду обмежених ресурсів. І за умов невпевненості у майбутньому та прагнення до збереження своєї владної позиції, в системі економічних інтересів таких господарських суб'єктів переважають короткострокові інтереси, які орієнтовані на максимізацію доходів в найбільш ліквідній формі, а також породжують рентоорієнтовану поведінку агентів економічної системи.

Отже, система економічної влади, що склалася в Україні, створює можливість колосального впливу на рішення суб'єктів економічного і суспільного життя переважно не економічними методами, а шляхом лобіювання, використаня важелів адміністративної і фінансової залежності. Тому незбалансована система економічної влади в трансформаційній економіці України перекидає всю інституціональну структуру і вирішальним чином заважає позитивним інституціональним змінам в процесі економічного розвитку.

Першопричини неефективної системи економічної влади містяться в самому інституті держави, в його деформації. Від стану і параметрів ефективності виконання державою своїх функцій залежить функціонування економічної та соціальної сфер суспільства. Проблема походить не тільки від слабкості державних інститутів, але й від

Таблиця 2. Взаємовідносини різних суб'єктів влади в рамках корупційної угоди

Модель поведінки	Суб'єкти		
	Держава (суспільство)	Чиновницька бюрократія	Підприємства
Мета	Максимізація добробуту	Максимізація особистого доходу	Максимізація прибутку
Дії	Обирає правила, встановлює систему формальних і неформальних стимулів, виконує моніторинг діяльності та її результатів	Приймає рішення про участь; приймає правила, щоб догодити суспільству та отримати винагороду у вигляді зарплати або не приймає правила, щоб догодити підприємствам і вимагає за це винагороду у вигляді додаткової плати; приймають власні правила, щоб пізніше послабити їх в обмін на додаткову плату	Приймають рішення про участь; підкоряються правилам, що встановлюються суспільством і бюрократією або не підкоряються правилам і пропонують додаткову плату в обмін на можливість не підкорятись
Обмеження	Кількість ресурсів і технологічні можливості в конкретний проміжок часу; обмеження обсягу інформації, доступної для суспільства	Суспільний моніторинг; наявність зовнішніх обмежень у вигляді громадянського суспільства та морального засудження	Правила, що створюються бюрократією; суспільний моніторинг

віддаленості держави від власного народу. В цьому найбільша стратегічна помилка керівництва держави. Чим ближче політика державних владних інститутів до потреб та інтересів населення країни, тим менше об'єктивних стимулів у останніх шукати обхідні шляхи вирішення власних життєвих проблем.

Мова йде про законний перерозподіл економічних владних повноважень, дійсно, на користь представників волі народу, а не "кланів", "олігархів" та тінювих господарників. Виникла необхідність у багатосторонньому укріпленні державних владних економічних інститутів та поверненні їх в напрямі демократичного цивілізованого розвитку на засадах соціальної справедливості, свободи для більшості, а не для "обраних", і реального, а не декларованого гуманізму.

Література:

1. Гуровська Т.В. Політична рента в сучасній трансформаційній економіці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.01 "Економічна теорія та історія економічної думки" / Т.В. Гуровська. — К., 2011. — 20 с.
2. Дементьев В.В. Влада в системі економічних відносин: дис. ... д-ра екон. наук: 08.01.01 / В.В. Дементьев; Донець. нац. ун-т. — Донецьк, 2004. — 391 с.
3. Дементьев В.В. Система власти и рентоориентированное поведение в переходной экономике [Електронний ресурс] / В.В. Дементьев. — Режим доступу: <http://www.fppr.org.ua>
4. Иохна М.А. Экономическая власть та неэквивалентный обмен в системе контрактных отношений / М.А. Иохна // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. — 2006. — Выпуск 103—1. — С. 94—100.
5. Клишова Е.В. Коррупция как частный случай экономической власти (с позиции теории экономической рациональности) / Е.В. Клишова // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. — 2007. — Выпуск 31—3. — С.11—17.
6. Носова О.В. К вопросу о природе и эффективности ренты и рентоориентированного поведения как институтов развития: опыт стран Восточной Азии / О.В. Носова // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. — 2005. — Выпуск 89—2. — С. 90—96.
7. Чаусовский А. Формальное и неформальное в экономике: [монография] / А. Чаусовский. — Донецк, 2001. — 206 с.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2011 р.